

Vége a stratégiai vakációnak...

Interjú Jamie Patrick Shea-vel

fotók: NATO

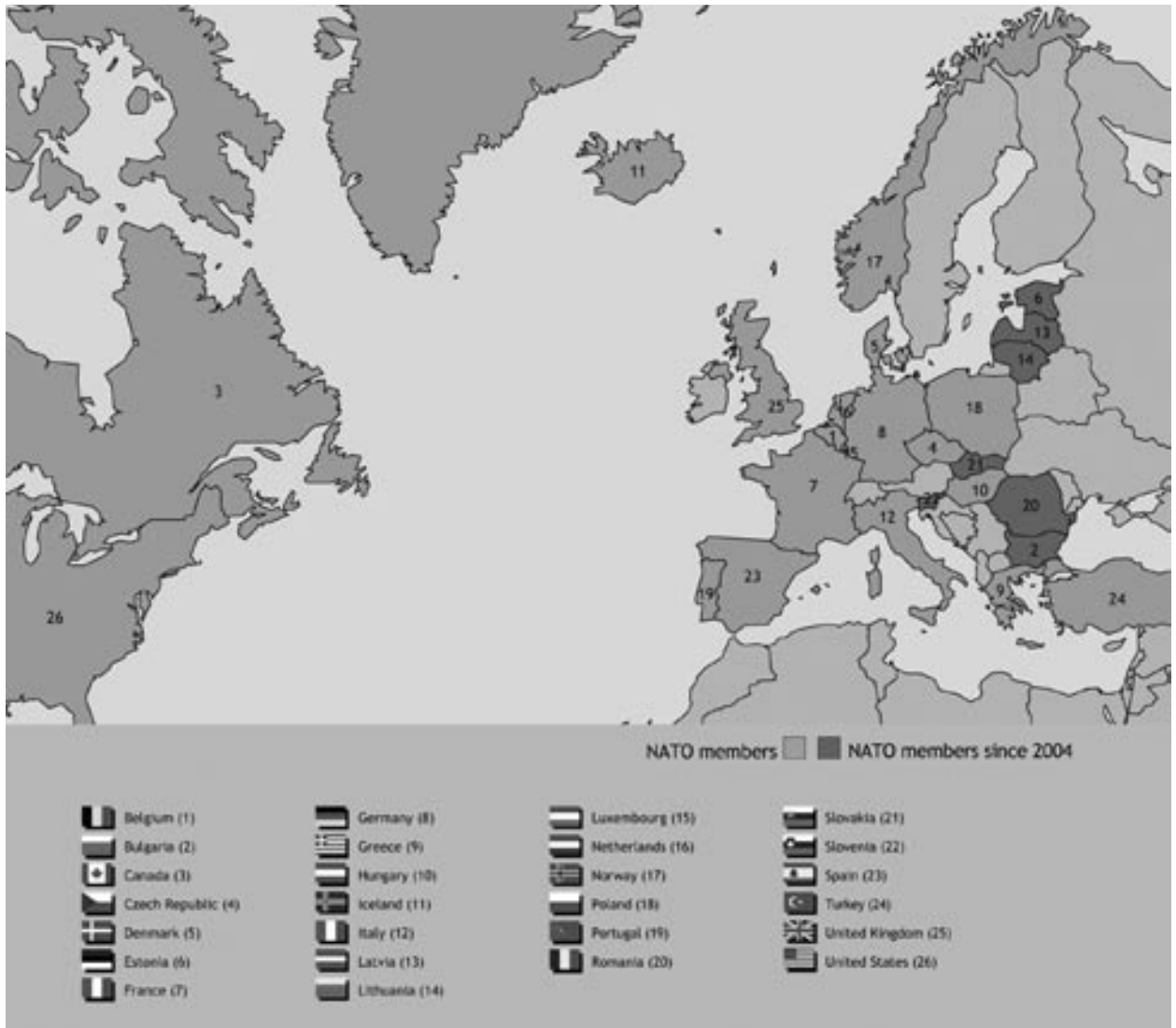
A brit Jamie Shea negyedszázada az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) tisztviselője, és a NATO mindmáig talán legismertebb arca. Hat évvel ezelőtt a szövetség szóvivőjeként a televízió nézők naponta láthatták, hallhatták világszerte, amint a brüsszeli központban tartott sajtóértekezletein beszámol a milosevići Jugoszlávia ellen folyó légi hadjáratról, a NATO első háborújáról. Később a szövetség sajtóosztályának igazgatója, majd közönségkapcsolati egységének vezetője lett. Idén kora ősszel Jaap de Hoop Scheffer, a NATO holland főtitkára behozta őt kabinetjébe, és kinevezte a politikai tervezési részleg igazgatójává. Az Európai Utas kérdéseire már ebben az új, jelentős tisztviselésében válaszolt.

– *Új megbízatásának mi a tartalma?*

– A politikai tervezés lényege az előretekintés. Minden szervezet, például a miénk is, amely jelenleg kilenc műveletet végez egyidejűleg a nagyvilágban, általában a napi ügyekre, a következő lépésre, a következő értekezletre és feladatra összpontosít. Ezért kellene néhányan, akik fel vannak mentve ez alól, hogy előbbre tekintsenek, s azon gondolkozzanak, hol akarunk tartani öt-hat év múlva, milyen új kihívások jelentkeznek, amelyekkel elmélyültebben kellene foglalkoznunk, hogy tíz-tizenöt év múlva is hatékony biztonsági szervezet maradjunk, melyek azok a potenciális problémák, akadályok, amelyeket szem előtt kell tartanunk és válságmegelőző stratégiánkban kezelnünk kell. Jövőre két csúcsertekezletet is tervezünk, amelyek módot nyújtanak majd arra, hogy megvitassuk, hogyan kellene valóban átformálnunk a NATO-t olyan szervezetté, amilyenre szükségünk lesz a XXI. században. Vagyis igyekszünk itt néhány lépéssel a valós helyzet előtt járni, de nem annyira, hogy holmi akadémikus elefántcsonttoronyá váljunk, elvégre a diplomatáknak itt nem erre van szükségük. Feladatunk az, hogy megteremtsük a kapcsolatot az időszerű gondok és a jövő között.

– *Hogyan látja a NATO új szerepkörét és feladatát a Szovjetunió széthullása és a kommunizmus kelet-európai bukása után?*

– Emlékszem, akkoriban sokan vélekedtek úgy, hogy ha megszűnt a Varsói Szerződés, abból logikusan következik a NATO eltűnése is. Szeretett korábbi főnököm, Manfred Wörner főtitkár 1999 végén összehívta az egész hivatalnoki gárdát, hogy megnyugtassa az embereket, lesz állásuk két-három hónap múlva is. Ez nem tréfa, sokan azt képzelték, hogy a NATO az út végéhez érkezett. Azt hiszem, Wörner hamar felismerte, hogy az új biztonsági környezet nem kockázatot jelent, hanem hatalmas új lehetőségeket nyit a NATO előtt, hogy szövetségből átalakuljon partneri szervezetté, amely kinyújthatja kezét a korábbi ellenfelek felé. Partneri viszonyt alakíthat ki velük, amelynek keretében hasznos segítséget adhat fegyveres erőik korszerűsítésében, képzésében, s mindebből közös fellépések lehetősége is kibontakozhat. Ráadásul meglehet, hogy a Szovjetunió és a Varsói Szerződés elenyé-

szett, de a washingtoni szerződésben (a NATO alapító okmánya) nincs semmi olyasmi, ami szövetségünket kimondottan a Varsói Szerződéshez kapcsolná, elvégre ez utóbbi még meg sem született akkor, amikor a NATO létrejött. Ez egy transzatlanti biztonsági szervezet, amely kölcsönös védelmet nyújt tagjainak mindenféle fenyegetéssel szemben. Wörner ráérezett arra, hogy a történelemben mindig rövidek voltak az olyan derűs időszakok, amikor az emberek azt gondolták, hogy kitört a béke, és többé nincs mitől tartani. Sajnos most is csakhamar rádöbrentünk, hogy a fenyegetések nem tűnnek el, csak átalakulnak, új arcot öltenek. A NATO alapelveit – a transzatlanti biztonsági szövetséget, az integrált védelmi szervezetet, a kockázatok és felelőségek megosztását – nagyon gyorsan újra elő kellett venni, hogy megküzdhessünk az új kihívásokkal. A nyolcvanas évek végén rövid ideig tartott az eufória – talán egy ilyen évünk volt: 1990, aztán 1991-ben kitört a há-

ború Horvátországban, és pillanatok alatt megváltozott a hangulat.

– *Hogyan sikerült az új tagok beilleszkedése, húznak-e, megteszik-e a magukét a vállalások teljesítésében?*

– Azt hiszem, az egész folyamat sokkal simábban zajlott le, mint sokan gondolták akkoriban. A kilencvenes évek elején a bővítés ellenzőinek fő érve az volt, hogy egy biztonsági szervezetnek lényegénél fogva kis létszámúnak kell lennie, mert ez a szoros összetartás záloga. Minél több tag van, annál nehezebb közös nevezőre jutni egy olyan szervezetben, amely a teljes egyetértés alapján működik, tehát ha bővítünk is, azt csak ritkán és kis lépésekben szabad megtenni. Azt hiszem, az fordította meg a dolgot, hogy amikor az első három országot, köztük Magyarországot, felvettük, ezek rögtön komoly próbatétel elé kerültek a koszovói válságban, s amikor felvételüket kérték a NATO-ba, alig-

ha erre számítottak. Minden tagországban voltak belső viták ezzel kapcsolatban, de az a tény, hogy az újak gyorsan kimutatták szolidaritásukat – segítettek például a csapatok szállításában, átengedték légtérüket és támaszpontjaikat –, megmutatta, hogy komolyan veszik felelősségüket, készek a hozzájárulásra, és NATO-tagságukat nem tekintik afféle passzív biztosítási kötvénynek. Ezzel sokat tettek azért, hogy a régebbi szövetségesek közül a kétkedőket is meggyőzzék arról, hogy a bővítés bizony jó dolog volt.

Természetes, hogy az új országok, így Magyarország számára is a védelmi reform jelenti a nagy kihívást. A katonai korszerűsítés nyilvánvalóan nem könnyű dolog, mert anyagi ráfordításokat igényel. Mindeközben Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz is, ami szintén komoly befektetésekkel járt. De mindez nemcsak Magyarország gondja, hiszen minden szövetségesnek át kell alakítania védelmi erőit és szervezetét. Magyarország számára kulcsfontosságú valamilyen sajátos védelmi kapacitás kifejlesztése. Egy kis országnak azt érdemes megfontolnia, mibe van értelme befektetni, hogyan teheti érdemlegessé a hozzájárulását, hiszen nem vállalkozhat mindenre, különösen a haditechnikai költségei mellett. Ebben mi is segíthetünk, de azt

Pakisztán földrengés sújtotta területére segélyszállítmány érkezik 2005 októberében

hiszem, a lényeg az, hogy a magyarok máris sokat tettek, s az alkalmazkodáshoz szükséges idő után már van ismeretük a NATO-ról. Tudjuk, hogy továbbra is ébren kell tartanunk a magyar közvélemény figyelmét, főleg a parlamentét, de az a tény, hogy a parlament számottevően könnyített például a magyar csapatok külföldi bevetését szabályozó előírásokon, jól jelzi, hogy Magyarország megértette: a NATO manapság aktív szövetség, amely a kollektív védelmen és földrajzi határain túllépve más ügyekkel is foglalkozik. Magyarország például felajánlotta, hogy egy századdal hozzájárul a NATO kiképző csoportjának védelmezéséhez Irak fővárosában, Bagdadban. Másik példa: Magyarország felajánlott komoly mennyiségű T-72-es harckocsit az iraki hadsereg felszereléséhez. A NATO segít a helyszínre szállításban, de ez a felajánlás is nagyon biztató. A NATO-tagság ma már nem úgy fest, hogy jó, ezt most letudtuk, és kész. Állandó, folyamatos erőfeszítésről van szó.

– *Hogy állnak a szövetségesek katonai erőfeszítéseik nagyságával, hiszen a NATO-ban közismerten ez az egyik kényes értékmérő? Minden miniszteri értekezlet előtt közzéteszik a szövetségesek katonai kiadásairól szóló táblázatot, amely rendszerint azt mutatja, hogy a nemzeti jövedelem arányához mérve a törökök költenek legtöbbet a védelemre, míg más országok, köztük Magyarország pedig a legkevésébbet.*

– Nem lesz soha olyan főtitkár vagy más NATO-illetékes, aki azt mondaná, hogy nem szeretnénk, ha a tagok még többet fordítanának fegyveres erőikre. Azt jelenti ez, hogy véleményünk szerint a tagországok nem költenek eleget a védelemre? Igen, azt. Elvégre manapság rengeteg új kihívással, békefenntartó műveletekkel kell megbirkóznunk, jelen kell lennünk a hazai támaszpontjainktól távol eső Afganisztánban, amihez jól felszerelt és korszerű szállítóeszközökkel rendelkező csapatok kellene, s ez nem megy komoly befektetések nélkül. Vége az úgynevezett békeosztalék korának, vagy ahogy egyik barátom mondta, a stratégiai vakációnak, amelyet Európa a kilencvenes években élvezett. Azt hiszem, ezt valamennyien beláttuk, és így azt is, hogy érdekünkben áll jelen lenni Afganisztánban, egyébként megérhetjük, hogy – mint George Robertson, az előző főtitkár mondta – Afganisztán lesz jelen nálunk mindenféle kellemetlenség formájában. Európában a szövetségesek átlagban nemzeti jövedelmük 1,9 százalékát költik védelmi célokra, ami bizony kevés. Persze a gazdasági körülmények most nem kedvezőek, az embereket elsősorban az állásuk megtartása, a globalizáció hatásai foglalkoztatják, ilyenkor nem könnyű változtatni a szemléleten. Sok országban koalíciók kormányoznak, ahol a saját párton kívül a többieket is meg kell győzni

Olasz katonák egy bosnyák-szerb átkelő pontnál Boszniában, Tuzla, 1996. augusztus 12.

a katonai kiadások emeléséről. Nem hiszem, hogy okos dolog lenne bármely szövetséges részéről a kiadások további csökkentése. Persze nemcsak az a fontos, mennyit költünk, hanem az is, hogy mire. Tagadhatatlanul az a helyzet, hogy ma Európában a hidegháborús beidegződések alapján rengeteget költenek régi, elavult szerkezetekre. Sok a felesleges párhuzamosság: a tagországokban hasonló célú katonai akadémiák, támaszpontok, logisztikai rendszerek működnek. A NATO átalakításának egyik fő célja, hogy költséghatékonyabban működjünk közös befektetések, több ország hasonló programjainak összefogása, közös tervezése alapján. Ráadásul miközben Európában a szövetségesek a nemzeti jövedelem átlag 1,9 százalékát költik védelemre, ennek is több mint a felét a személyi állomány fenntartására fordítják, és csupán a negyedénél is kevesebbet új haditechnikára, fejlesztésekre. Ezeket az arányokat változtatnunk kell: túl sok katonát tartunk fegyverben, de kevés közöttük a korszerűen felszerelt. Változtatni kell, főleg az európaiaknak, ha komolyan akarják venni a felelősségüket, méghozzá nemcsak a NATO-ban, ahol már folyik erről a vita, hanem az Európai Unióban is.

– *Milyen tanulságokat vont le a szövetség az első fegyveres intervenciójából, amelyre Jugoszláviában került sor?*

– A legfontosabb az, hogy elvégeztük. Akkoriban szóvivő voltam, és emlékszem, sokan hajtogatták, hogy a NATO nem fog kitartani 78 napig, sőt már 48 óra múltán le fogunk állni, hogy nem lesz meg a kellő politikai összetartás, amikor az intervenció nehézségekbe ütközik. Milošević is abban reménykedett, hogy a NATO koalíciója szét fog bomlani. Aztán bebizonyítottuk, hogy szolidaritásunk a nehéz időszakokban is kitartott, és véghez tudtuk vinni, amire vállalkoztunk. Azt mondtuk, hogy a koszovói albánoknak lehetővé fogjuk tenni, hogy szabadon élhessenek, a menekültek pedig

hazatérhessenek, és ezt meg is tettük. Nem hagytunk magunk után zűrzavart, a KFOR ma is ott van 17 ezer katonával, hogy segítsen Koszovónak a talpra állásban. Semmi sem tökéletes a világon, én is azt reméltem, hogy hat évvel a NATO légitámaszai után Koszovóban már jobb lesz a helyzet, mint amilyen. De amikor valaki kívülről beavatkozik egy ilyen helyzetbe, nemcsak a közvetlen problémákkal kell megbirkóznia, hanem az évtizedek óta elmérgesedettekkel is. Itt kavargó Jugoszlávia egész kommunista múltja, a népcsoportok közti viszonyok, tehát reálisan kell néznie az esélyeket. Gondoljunk csak Boszniára, Afganisztánra, mennyi időbe telik ott is a feladat elvégzése. De most már mégis ott tartunk, hogy Koszovóban közelegnek a tárgyalások. Az érem másik oldala, hogy a légitámaszok jó néhány katonai fogyatékoságunkra is ráirányították a figyelmet. Egyes gépeink nem voltak felszerelve éjszakai bevetésre, nem volt kellő számban pontosan célra vezérelhető lőszer, kommunikációs problémákkal is bajlódunk. Az egész hadjárat tehát afféle ébresztőül is szolgált, hogy ezután ilyen hadműveleteket elviselhető emberi és politikai áron csak fejlettebb technikával oldhatunk meg. Ezért indította el utána Robertson főtitkár a védelmi képességek fejlesztésére irányuló kezdeményezését.

– *Milyen a viszony a szövetségben belül az Egyesült Államok és partnerei között, főleg a NATO területén kívüli műveletek ügyében? Nem tart-e a dolgok olyan alakulásától, hogy az ilyen hadműveleteknél a részt venni hajlandók alkalmi koalíciói lépnek majd a NATO helyére?*

– Az ad hoc koalíciók felszínesen nézve vonzóak lehetnek, mert rugalmasak, gyorsabban lehet őket létrehozni és csatasorba állítani. De nézzük a tényeket! Lehet, hogy a NATO-nál olykor napokba is beletelik, amíg elhatározza magát valamire, mert elvégre demokratikus nemzetek szövetsége, nem a Varsói Szerződés, de ha a NATO egyszer kimond egy határozatot, ahhoz tartja is magát. Kilenc éve vagyunk Boszniában, és még egyetlen résztvevő szövetséges sem hagyta faképnél a többieket, sem az amerikaiak, sem az európai szövetségesek. Koszovóban hat éve vagyunk benn. Az amerikaiak is kitartanak a hadműveletben, jelenleg 1500 katonával, pedig ott van a nyakukon Irak, Afganisztán, és a többi résztvevő is kitart. Afganisztánban most növeljük erőnket, kezdjük Kabullal, most már terjeszkedünk a tartományokban, és egy éven belül az ország a NATO katonai ellenőrzése alatt fog állni. Szóval ha én lennék az Egyesült Államok helyében, és feltenném a kérdést, hogy mi a legtartósabb megoldás, mi ígéri a legnagyobb

Bosznia-Hercegovina vallási vezetői látogatást tesznek a NATO-ban 1998. február 9-én.

A kép jobboldalán Jakob Finci, a zsidó közösség elnöke és Vinko Puljić bíboros, szarajevói érsek.

mértékű tehermegosztást, mi biztosítja a legikább a legitimitást – minden esetben a NATO kerülne ki győztesként az alkalmi koalíciókkal szemben. Az országok gyorsan csatlakoznak ad hoc koalíciókhoz, és ugyanolyan gyorsan ott is hagyják őket, mert ilyen koalícióban csak egy országnak, egy vezetőnek kell nemet mondani, míg a NATO-ban, ha egy szövetséges ki akar lépni egy műveletből, akkor 25 másik országnak, sőt egyes esetekben további partnerországoknak kell magyarázattal szolgálnia. Ez pedig politikailag már sokkal nehezebb dolog. Azt hiszem, az Egyesült Államok is tudja ezt, és az eddiginél jobban igénybe akarja venni a NATO-t a stabilizációs műveletekben. Két napja volt itt a politikai igazgatók értekezlete, amelyen az amerikai külügyi államtitkár, Nicholas Burns világossá is tette, hogy szeretnének jobban támaszkodni a NATO-ra.

– *Azt gondolja tehát, hogy Amerika máshogy fogna hozzá az iraki probléma megoldásához, ha ma kezdené?*

– Nem az én tisztem erre válaszolni. Annyit azonban mondhatok, hogy a szövetségben olykor vannak ugyan viták, de a lényeg az, hogy több dologban értünk egyet, mint amennyiben vitatkozunk. Irak ügyében is volt vita, de ez nem akadályozott minket abban, hogy közben együttműködjünk a Balkánon, Afganisztánban, a Földközi-tengeren. Sokan azt hiszik, hogy húsz évvel ezelőtt minden tökéletesen ment a NATO-ban, és csak az utóbbi években vannak nézeteltérések az Atlanti-óceán két partja között. Badarság: kezdettől voltak hullámhegyek és hullámvölgyek. A másik lényeges vonás, hogy ha valamiben nem értünk egyet, a döntés után túltesszük magunkat rajta, és előre tekintünk. Bagdadban már például beindítottuk a tisztképző missziót, amelyben sok ország a helyszínen vesz részt, má-

sok saját területükön képeznek iraki tiszteket, tehát az élet megy tovább.

– *Melyek a NATO jelenleg folyó legfontosabb műveletei?*

– Ha áttekintjük őket, jól érzékeltetik a NATO tevékenységének változatosságát és sokoldalúságát. Itt van mindjárt Afganisztán, ahol rövidesen 16 ezerre emeljük katonáink létszámát, Koszovó, ahol 17 ezer katonával vagyunk jelen. Vannak olyan műveletek, ahol mások partnereként veszünk részt, például Boszniában, ahol az EU vette át a művelet vezetését, de mi is maradtunk egy katonai reformot segítő misszió erejéig. A három népcsoport fegyveres erőinek kényes integrálásában működünk közre. Az Afrikai Uniót is támogatjuk logisztikával, kiképzéssel, hogy az unió be tudjon vetni csapatokat a belháború dúlta szudáni tartományban, Dárfurban. Aztán részt veszünk két katasztrófaelhárító műveletben: az egyik a Katrina hurrikán pusztítása után alakult ki az Egyesült Államokban, ahová segítségnyújtmányokat viszünk légi úton, a másik a pakisztáni földrengés áldozatainak megsegítése. Itt szintén a légi szállító kapacitásunkat vesszük igénybe, hogy minél gyorsabban eljuttassuk az EU segélyeit. A terrorizmus elleni harc keretében tengeri őrzőerőket végzünk a Földközi-tengeren a Gibraltári-szoros térségében, hogy védelmezzük a teherhajókat a terrorista támadásoktól. Legalább kilenc különféle dolgot csinálunk a világ számos térségében egyidejűleg.

– *Mi a NATO önképe, milyen benyomást sugároz a külvilág felé önmagáról?*

– A NATO manapság bonyolultabb állatfajta, mint mondjuk harminc éve, amikor a hidegháború fekete-fehér korszakában egyetlen meghatározó feladata volt. Ha pedig a kommunikáció szakszerű, akkor mindig könnyebb megmagyarázni egyetlen feketén-fehé-

**Ibrahim Rugova, a koszovói albán közösség vezetője
Javier Solana NATO-főtitkárral, Koszovó, 1998**

ren látható feladatot. Akár tetszik, akár nem, ma már bonyolultabb lett a világhelyzet, amelyben a biztonság azt jelenti, hogy többféle dolgot kell csinálni, több helyen, több partnerrel. Ezért ma több üzenetünk is van: a NATO egyszerre békefenntartó szervezet, partnerszervezet és a terrorizmus ellen fellépő szervezet. A legfontosabb üzenet azért ma is az, hogy a NATO védelmez téged. A NATO-ra mint biztonságod bástyájára számíthatsz. A hidegháború alatt ezt a washingtoni szerződés 5. paragrafusa alapján a területi védelem megszervezésével végeztük, arra számítva, hogy megtámadnak bennünket – miközben természetesen azon dolgoztunk, hogy ilyen támadás ne következhesse be. Ma azt az üzenetet kell megértetnünk, hogy a védekezéshez aktívabb és az egész világra kiterjedő tevékenységet kell folytatnunk, ez pedig nem könnyű. A választó ma tudniillik hajlamos erre úgy reagálni, hogy minek nekünk ez az Afganisztán, olyan messze van tőlünk, nem úgy, mint az oroszok, akik a küszöbünk előtt álltak. Messzire menni pedig sok pénzbe kerül. A kommunikáció ezért jóval fontosabb, mint azelőtt volt. A régi NATO-nak valójában nem is volt szüksége kommunikációs stratégiára. Egy fekete-fehér helyzetben magától értetődő volt minden. Ha valakiknek kétségeik támadtak, felraktuk őket egy buszra, kivittük Berlinben a Checkpoint Charlie-hoz, megmutattuk a falat, és mindjárt belátták, miről van szó. Manapság nem ilyen egyszerű a helyzet, meg kell magyarázni a nemzeti parlamenteknek, miért kell csapatokat vezényelnünk Afganisztánba, miért végzünk tisztképzést Irakban, miért vagyunk Koszovóban, és miért segítünk az Afrikai Uniónak. Vagyis érvelni kell. Más probléma is akad. A terrorizmus miatt az emberek hajlamosak úgy gondolkozni, hogy az engem érintő legnagyobb veszély az, hogyan jutok haza este a buszon a munkából, mondjuk Londonban – nem robbantanak-e fel? És meg kell tudnunk magyarázni az embereknek, hogy ehhez nem elég a városi közbiztonság megerősítése, hanem messze a határainkon túl is biztonságosabb helyé kell tenni a világot. Ez az üzenet tehát jóval összetettebb és ehhez jóval szakszerűbb kommunikációra van szükségünk.

– A hidegháborúban talán tényleg könnyebb volt kommunikálni. De azért utólag visszatekintve egyes mozzanatokra, úgy gondolja, hogy a NATO megnyerte a kommunikációs csatát például az emlékezetes rakétatelepítési vitában a nyolcvanas években? Emlékszünk még a Nyugat-Európában akkoriban zajló tiltakozó tüntetésekre, amelyek az amerikai Pershingek telepítését kísérték.

– Lehetek őszinte? A régi NATO idején az volt a helyzet, hogy híveink mindenben a híveink voltak, ellenfeleink pedig tűzön-vízen keresztül küzdöttek ellenünk. Mondok egy példát. Az egyetemen jártam egy lánnyal, aki

Pakisztáni őrmester őrt áll egy tanterem előtt, amely a férfi járóbetegellátó helye. Benn holland tengerészgyalogosok és a holland haditengerészet orvosai.

a későbbiekben a nukleáris leszerelésért harcoló kampány alelnöke lett. Egy szép napon találkoztunk Londonban. Elszörnyedve vette tudomásul, hogy NATO-tisztviselő lettem, én meg ugyanúgy elszörnyedtem attól, hogy ő a nukleáris leszerelési kampány alelnöke. Egy álló napig győzködtük egymást a magunk igazáról – és persze sem én nem győztem meg őt, sem ő engem. Jellemző volt ez a hidegháborús helyzetre. Akik a nukleáris leszerelés hívei voltak, nem adták fel szembenállásukat sem a fegyverekkel, sem a NATO-val szemben, akik pedig a NATO hívei voltak, gyakran a politikai jobboldalon, azok minden körülmények között helyeselték, amit a NATO tesz. Őket nem kellett soha meggyőzni, a másik oldalt pedig nem lehetett, ha milliókat költöttünk rá, akkor sem. Manapság sokkal képlékenyebb a helyzet, meg lehet győzni az embereket, mint ahogy 1999-ben is meggyőztük őket, hogy szükség van a légitámaszpontokra Jugoszláviában. Vagy arról, hogy érdemes bemenni Afganisztánba és érdemes segíteni az Afrikai Uniónak. Az emberek ma nem reflexszerűen hívei vagy ellenzői valaminek, és meggyőzhetőbbek, mint régen, csak jó érvek kelljenek hozzá.

Az interjút László Balázs készítette